

Məmməd Araz poeziyası

barədə bir neçə söz...

Məmməd Araz haqqında mənim yazmağım daha çətindir, çün vaxtilə sözümlü demişəm və bir monoqrafiya da nəşr etdirmişəm. Amma zəngin şairi nə qədər oxusan bir o qədər özün də zənginləşirsən. Ona görə ki, şairin poeziyasında insan hissələri dünyanı anlamağı bacarmaqdan başlayır. Şair insanın varlığı və hissələrini, psixoloji durumunu yaşayır. Məmməd Araz poetikasında insan bütün mövcudatı əhatə edən əzəli qüvvənin doğruluşundan yaranmışdır. Məhəbbət (təkcə "eşq" mənasında yox) insanı hərəkətə gətirən, onun çiyinlərini

Məmməd Araz poeziyası İnsanı sevincə, nikbinliyə çağırmışdır və bunu şair üçün təbii hesab etmişdir, insanı dəyərləriylə yanaşı, onun qüsurları da təsvir olunur. Axı, insanı ideallaşdırmaq səhv deyilməyib? İnsan yeri gələndə ziddiyyətlərlə barışır, güzəştə gedir, lakin şair olaraq millətə nə mənfəi emosiyalarla yanaşılmasının əleyhinə çıxır. Necə ki, qeyri-adi xüsusiyyətlərimizə qurd, tülkü, çaqqal vərdişləri bulaşdırmışlar əsrlər boyu. Necə ki, sonralar bu çirkəbi silmək çətinləşir. "Qurd xasiyyəti" şeirində fikrini sərrast deyir:

**Qurdlar yatışirlar ağız-ağıza,
Qurdlar bir-birinin gözündə yatır.
Dönüb öz yalında geriyyə baxsa
Qurd da öz balasını diş çaqqıldadır.
Gecə qurd yuxusu qurd yuxusundan
Çimir də istəməz öz qorusundan...**

Bu gün də qurdlara xas xasiyyət insanları tərəfindən yaddan çıxmamışdır. Amma qurdların üstündən xətt çəkməyə, onları birgəlikdən nəticə çıxaraq:

**Səhər dumanından birgələşərlər,
Axşam toranında birgələşərlər.
Girəvə marıqda yatar birisi,
İtlərin başını qatar birisi,
Quzunu dəreyə dartar birisi...**

"Qurd xasiyyəti"ndə poetik motivlər itmədi, çün, maraqlı yaradıcılıq psixologiyasıdır, şair sonralar quzu obrazını başqa yönəldə canlandırdı.

Məmməd Arazın poeziyası polifonikdir, "modern"dir, - desəm yanlışdır. Şair onun üçün gerçək, gözəl və ölməzlik pəncərəsindən görünmüşdür, şeir insan adına, cəmiyyət adına, inkişaf adına qələmə alınmalıdır. Deməli, poeziya sənət üçündürsə, insan fenomenindən bəhs etməlidir. Belə ruhlu şeirlər istənilən dövrlər üçün modernistdir.

M.Arazın poeziyasından analitik qənaətə gəlmək mənim üçün təbiidir, çün, şeirlərindəki estetiklik, obrazlılıq, metaforik çalarlar müəllif qayesinin dərinliyinə varır, insan fəzilətinə çağırışdır. Belə bir rakursdan Məmməd Araz poeziyanın qarşısına müəyyən tələblər qoyur: poeziya insanın ən ali hissələrinin təzahürüdür, ona görə ki, başqa sənət növlərindən yuxarıda dayanır, duyğuları oyadır, həzin-həzin pıçıldaıyır:

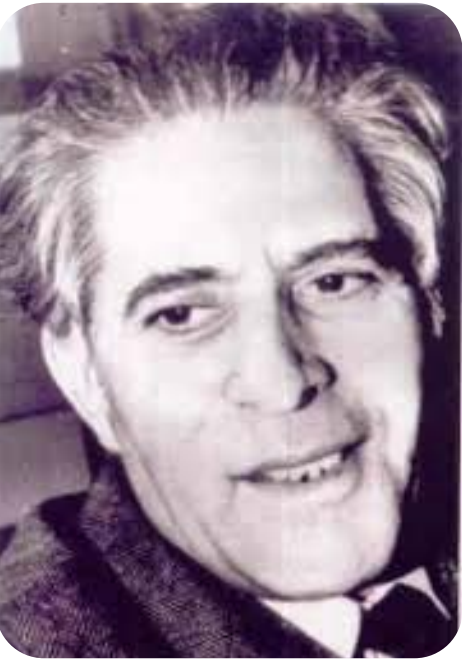
**Poeziya, poeziya!
Ey qələm qardaşım!
Mənimlə diz-dizə,
Üz-üzə oturan
Sirdaş bacım,
Həmdəm qardaşım! -**

deyir. "Şeirim", "Şeire gətir", "Deyirlər şeir oxunmur" və s. poetik nümunələr fikrimizin təsdiqidir. Məmməd Arazın poetik fərdiyyətində - tematikasında şair - şeir, yaxud şeir - şair paraleli avtobiografik xarakterlidir və şeirlərin predmetində "müəllif məni" durur - bu teziqə qəbul edirəm.

Məmməd Araz şairdir! Və oxucusunu tapdı! "Mən şairəm" şeirini yazdı! Onun üçün söz estetik idealın bədii şərti üsuludur, sənətin obrazlı ifadəsidir, şair coşğunluğunun ruhi yüksəkliyidir. Söz mənəvi və maddi azadlığa can atır. Söz substansiyaadır, cövhərdir, davranışın çevrilməsidir.

Məmməd Arazın poeziyası fəal estetik və intellektual qüvvədir, misraları bir hərəkətdir, jestdir, standartlardan uzaqdır...

Məmməd Arazın poeziyası ilə tanış olduqca saatlarını, günlərini əsəblərimə büküb özümə toxdaqılıq vermişəm, öz dünyamdan ayrılmışam, xəyalım həqiqətə körpə sevinciylə sığınmışam. Qayıtmışam ötən illərə, sirlə - soruqlu dünyama: vətənləşdim, məhəbbətləşdim... sağlıq olsun, ömrüm vəfa versə - şairin poeziyasına bir də qayıdacağam.

nə xeyirxahlıq yükünü qoyan görünməz hissələr dünyasından çıxmalıdır. İnsan nə səbəbdən öz ilahi vəzifəsindən uzaqlaşır? - sualının cavabına gəldikdə deməliyə: insanlığa cəhdə onun ürəyində və şüurunda ilahi hikmət şirəsi dadını itirmişdir, ruhi yüksəklik aşağılara təpilməmişdir. Çün, insan fenomenal varlıqdır, Kainatın gözüne dik baxa bilir - Allahın dərğahına qovuşsun. "Dağğara çağırış" şeirində "Şair, qayalara, dağlara söykən, mənim də arzumu sən yaşat barı" pıçıldamaqla xatıladır ki, dağıdıcı nə varsa məqsədinə çatmayacaq, "ən ağır anlarında dağlarla danış, ən ali komandır o müdrik qocadır" öyüdünü bəyan edir:

**Dağlar sevgisində bir ilahi ata,
Dağlar erköyünlər atası deyil.
Kimini xurcuntək çiyinə atan,
Yellənc sapandına qoyub kimini,
Dərələr dibinə atası deyil.**

Məmməd Araz poeziyasında insanlığa nail olma insan vücudunda ruhun dərkidir, sərt ehtirasların: qadınperəstlik üçün alçalma vərdişi, şəxsi səadət səyi, zəhmətsiz ifrat toplama vurğunluğu və s. aludəçisi olmağıdır. "Tarixçi alimə" adlı şeirini 1983-cü ildə qələmə aldı, sözünü alimlərlə bölüşdü, ona görə ki, cəmiyyətdəki əksiklikləri, ziddiyyətləri görürdü, bunlar şeirdə poetik ifadəsini tapdı. Filosof - şair Helvetsi əbəs deməmişdi: aydın, səmimi ideyalar sahibi olmaq azdır, bu ideyaları başqalarına çatdırmaq üçün həm də aydın ifadə bacarığı, daxili zərəretti poetikləşdirmək gərəkdir:

**Tarix əlifbası daşdan başlanır,
Əl dəydi yum-yumşalır, göyərər indi.
Başda daş olubdu, daşda baş olub
Bunları eləmək də hünərdi indi.**

**Tarixə dəyməsin yalan barmağı,
Haqqım yox quşun da haqqını danam.
Mən öz keçmişimə heykəl yonmağı
Alınna yazdıran oğullardanam.**

